

ETIKA U NOVINARSTVU

Rezolucija 1003 (1993) (1)

U vezi sa etikom u novinarstvu

Skupština prihvata sljedeće etičke principe u novinarstvu i vjeruje da bi trebalo da budu primjenjeni u okviru profesije diljem Evrope.

Vijesti i mišljenja

Osim legalnih prava i obaveza koji su dalje navedeni u okviru odgovarajućih pravnih normi, mediji imaju etičku odgovornost prema građanima i društvu a koje treba istaći u današnje vrijeme, kada informacije i komunikacije imaju veoma značajnu ulogu u formiranju građana, njihovih odobnih stavova i razvoju društva i demokratskog života. Novinarska profesija uključuje prava i obaveze, slobode i odgovornosti.

Osnovni principi etičkog razmišljanja u novinarstvu ukazuju da mora biti postavljena jasna distinkcija između vijesti i mišljenja i da se ne može dogoditi konfuzija. Vijest su informacija o činjenicama i podacima, dok stavovi prenose razmišljanja, ideje, uvjerenja i vrijednuju sudove u vezi sa dijelom medijskih kompanja, izdavačima ili novinarima.

Emitovane vijesti treba da budu zasnovane na istini, na temelju odgovarajućih načina dokazivanja i nepristrasnosti u prezentaciji, opisivanju i naraciji. Ne treba praviti konfuziju između glasina i vijesti. Novinski naslovi i sažeci treba da oslikavaju na najbliži mogući način suštinu predstavljenih činjenica i podataka.

Istraživanje mišljenja može da sadrži razmatranja, komentare u vezi sa uopštenim idejama ili primjedbama u vezi sa vjestima koje se odnose na aktuelne događaje. Mada su mišljenja uglavnom subjektivna i zbog toga nisu i ne bi trebalo da budu predmet kriterija istine, moramo obezbijediti da mišljenja budu izražena na pošten način i etički.

Mišljenja iznesena u formi komentara, događaja ili akcija koje se odnose na pojedince ili institucije ne bi trebalo da poriču ili da prikrivaju realnost činjenica ili podataka.

Pravo na informaciju kao fundamentalno ljudsko pravo – Izdavači, vlasnici i novinari

Posao medija odnosi se na "posredovanje", obezbijedivanje usluga informisanja, prava koja imaju u vezi sa slobodama informisanja zavisi od onih kojim se obraćaju a to su građani. Informacija predstavlja fundamentalno pravo, istaknuto u običajnom pravu Evropske Komisije i Suda za Ljudska Prava, a u vezi sa Članom 10 Evropske Konvencije o Ljudskim Pravima a koje je priznato u okviru člana 9. Evropske Konvencije o Prekograničnoj Televiziji, kao i u svim demokratskim ustavima. Pravo pripada građaninu koji takođe ima odgovarajuće pravo da traži da informacija prenesena od novinara bude istinita a u slučaju vijesti i pošteno, u slučaju mišljenja, bez vanjskog miješanja od javnih institucija ili privatnog sektora.

Javne institucije ne treba da smatraju da je informacija njihovo vlasništvo. Predstavnici takvih institucija obezbijeduju pravni osnov u vezi napora kako bi garantovali i širili pluralizam u medijima i kako bi obezbijedili da budu stvoreni neophodni uslovi u vezi realizovanja slobode izražavanja, prava informisanja i spriječavanja cenzure. Nadalje Komitet

Ministara svjestan je ove činjenice, kao što je prikazano u Deklaraciji u vezi sa Slobodama Izražavanja i Informisanja, prihvaćeno 29. Aprila 1982.

Kada se bavimo novinarstvom, treba imati u vidu da se novinarstvo oslanja na medije koji predstavljaju dio strukture unutar koje treba razlikovati izdavače, vlasnike i novinare. U tom smislu i pored očuvanja slobode medija, sloboda unutar medija mora takođe biti zaštićena i čuvana od unutarnjih pritisaka. Novinarske organizacije moraju sebe da vide u svojstvu društveno-ekonomskih agencija čiji predizimački ciljevi treba da budu limitirani uslovima koji obezbijavaju pristup fundamentalnom pravu.

Novinarske organizacije treba da pokažu transparentnost u oblasti vlasničkih odnosa i upravljanja, što će građanima omogućiti da nedvosmisleno procjene identitet vlasnika, stepen ekonomskog interesa unutar medija.

Unutar novinarske organizacije, izdavači i novinari moraju da ko-egzistiraju, imajući u vidu da je legitimno poštovanje ideoloških orijentacija izdavača i vlasnika limitirano absolutnim zahtjevima u vezi sa istinitim vjestima o etičkim stavovima. Ovo je od presudnog značaja ukoliko želimo poštovati fundamentalno pravo građana na informaciju.

Ovi zahtjevi su takvi da mi moramo osnažiti čuvare slobode izražavanja novinara, jer oni u krajnjoj instanci moraju da funkcionišu kao konačni izvor informacija. U ovom smislu mi moramo legalno štiriti i pojašnjavati prirodu klauzule o savjesti i profesionalnoj tajni nasuprot povjerljivim izvorima, koji harmoniziraju nacionalne doprinose u vezi sa navedenim, kako bi mogli biti implementirani u širem kontekstu demokratske Evrope.

Ni izdavači ni vlasnici, niti novinari ne treba da smatraju da su vlasnici vijesti. Novinarske organizacije moraju tretirati informaciju ne kao robu već kao fundamentalno pravo građana. U ovom smislu mediji ne treba da eksploatišu niti kvalitet niti sadržinu vijesti ili mišljenja a u svrhu propagiranja čitateljstva ili fugura u publici radi povećanja prihoda od reklame.

Ukoliko treba da obezbijedimo da informacija ima etički temelj, tada pojedinci a ne masa predstavljaju krajnji cilj.

Funkcija novinarstva i etičkih aktivnosti.

Informacije i komunikacije na način kako ih prenosi novinarstvo putem medija, uz moćnu podršku novih tehnologija ima odlučujući značaj u vezi razvoja pojedinca i društva. Ovo je neophodno za odvijanje demokratskog života jer demokracija treba u punom smislu da garantuje učešće građana u javnim poslovima. Dovoljno je reći da bi takvo učešće bilo nemoguće kada građani ne bi dobijali informacije u vezi sa javnim radovima koje su im neophodne i koje moraju biti obezbijeđene od strane medija.

Značenje informacije, posebno radio i televizijskih vijesti za kulturu i obrazovanje bilo je istaknuto od strane Preporuka Skupštine 1067. Uticaja na javno mnjenje su očigledni.

Bilo bi pogrešno zaključiti iz značaja ove uloge da mediji zapravo predstavljaju javno mnjenje ili da bi trebalo da zamjenjuju specifične funkcije javnih institucija obrazovnog ili kulturnog karaktera kao što su škole.

Ovo bi rezultiralo transformacijom medija i novinarstva u institucije ili institucije-partnere ("mediokracija"), mada one ne bi bile predstavnici građana ili subjekta kod iste demokratske kontrole kao što su javne institucije i ne bi imale posebno znanje korespondentnih kulturnih i obrazovnih institucija.

Zbog toga novinarstvo ne bi trebalo da mijenja istinitu i nepristrasnu informaciju ili pošteno mišljenje, ili da ih eksploatiše u svrhu medija, u pokušaju da stvori ili oblikuje javno mišljenje, obzirom da se njegova legitimnost zasniva na stvarnom poštovanju fundamentalnog prava građanina na informaciju, kao dijela poštovanja demokratskih vrijednosti. U tom smislu legitimno istraživačko novinarstvo limitirano je vjerodostojnošću i poštenjem informacije i stavovima i inkompatibilno je sa novinarskim kampanjama koje su vođene na temelju ranije zauzetih pozicija i pobenih interesa.

U novinarstvu, informacije i mišljenja moraju biti usklađeni sa pretpostavkom o nevinosti, a posebno u slučajevima koji su još uvijek u razmatranju. U tom slučaju novinarstvo treba da se suzdrži od procjena.

Moramo poštovati pravo pojedinaca na privatnost. Osobe koje obavljaju dužnost u javnom životu imaju pravo na zaštitu svoje privatnosti osim u slučajevima kada njihov privatni život može da utiče na njihov javni život. Činjenica da se jedna osoba nalazi na javnoj funkciji joj je oduzima pravo poštovanja privatnosti.

Pokušaj uspostavljanja ravnoteže između prava na poštovanje privatnog života unesen je u Član 8. Evropske Konvencije o Ljudskim Pravima a slobode izražavanja u Član 10. i dobro dokumentovan u najnovijem običajnom zakonu Evropske Komisije i Suda za Ljudska Prava.

U novinarskom provfesiji konačni ishod ne opravdava sredstva, zbog toga informaciju moramo dobiti pravnim i etičkim putem.

Na zahtjev odgovarajućih osoba vijest putem medija mora biti korigovana automatski i brzo i treba da uključuje sve relevantne informacije, sve pogrešne vijesti ili mišljenja. Nacionalno zakonodavstvo treba da obezbijedi odgovarajuće sankcije i kada je to moguće kompenzaciju. U cilju harmonizacije primjene i izvršenja ovog prava u zemljama članicama Vijeća Evrope, moramo implementirati Rezoluciju (74) 26 koja se odnosi na pravo odgovora, mjesto pojedinca na suprot štampi, prihvaćeno od Komiteta Ministara 2. Jula 1974., kao i odgovarajuće odredbe Evropske Konvencije o Prekograničnoj Televiziji.

U cilju obezbijedivanja visoko kvalitetnog posla i nezavisnosti novinara, mora im se obezbijediti dostojanstvena plata i odgovarajući uslovi rada i olakšice.

U onom smislu u kojem novinar mora da se pridržava prpoisa za obavljanje svog posla u odnosu na javne institucije ili različite ekonomske sektore, treba posvetiti pažnju kako bi izbjegli bilo koji oblik podsticanja koji može da utiče na nezavisnost i nepristrasnost u novinarstvu.

U novinarstvu ne trebamo praviti konfuziju između kontraverznih i senzacionalnih vijesti sa subjektima u vezi sa kojim je važno obezbijediti informaciju. Novinar ne smije da eksploatiše svoje zadatke zbog sticanja ugleda ili ličnog uticaja, kao osnovnih ciljeva.

Uzimajući u obzir kompleksnost procesa obezbijedivanja informacija, koje se sve više zasniva na korištenju novih tehnologija, brzini i konciznosti, od novinara se traži da imaju odgovarajuću profesionalnu obuku.

Pravila koja regulišu rad uredničkog osoblja.

Kada su u pitanju poslovi u novinama, kod izdavača i vlasnika, novinari moraju raditi zajednički. U tom smislu moraju biti uspostavljena pravila u vezi sa uređivačkim osobljem kako bi se regulisali profesionalni odnosi između novinara, izdavača i vlasnika unutar medija, posebno u odnosu na svakodnevne zahtjeve u oblasti radnih odnosa. Ova pravila moraju obezbijediti uspostavljanje uređivačkih savjeta.

Konflikti i slučajevi posebne zaštite.

U ruštvu, stanja tenzije i konflikta ponekad se dešavaju pod pritiskom faktora kao što su terorizam, diskriminacija manjinskih naroda, ksenofobija ili rat. U takvim okolnostima mediji imaju moralnu obavezu da brane demokratske vrijednosti: poštovanje ljudskog dignitete, rješavanje problema na miran i tolerantan način radi suprotstavljanja nasilju i jeziku i konfrontacija kako bi se odbacile sve diskriminacije zasnovane na kulturi, spolu i religiji. Niko ne treba da ostane neutralan kada je u pitanju odbrana demokratskih vrijednosti. U tom smislu mediji moraju igrati glavnu ulogu u prevenciji tenzije i moraju ohrabrivati međusobno razumijevanje, toleranciju i povjerenje između različitih zajednica u regionima u kojima nadvladava konflikt, kao što je Generalni Sekretar Savjeta Evrope ustanovila u vezi sa mjerama izgradnje povjerenja u bivšoj Jugoslaviji.

U vezi sa posebnim uticajem medija, a posebno televizije koji se odnosi na ponašanje djece i mladih ljudi, moramo osvetiti pažnju ne da ne emitujemo progreme, poruke ili slike koje veličaju nasilje, eksploatišu seks i potrošačko društvo ili namjerno koriste neodgovarajući jezik.

Etika i samo-regulacija u novinarstvu.

U vezi sa neophodnim uslovima i osnovnim principima koji su gore navedeni, mediji moraju poduzeti mjere čvrstog obavezivanja etičkim principima koji garantuju slobodu izražavanja i fundamentalno pravo građana da dobiju tačnu informaciju i pošten stav.

U svrhu nadgledanja implementacije ovih principa, samo-regulaciona tjela ili mehanizmi moraju biti ustanovljena i uključivati izdavače, novinare, udruženja korisnika medija, ekspert iz akademskog svijeta i sudija, oni će biti odgovorni u vezi sa korištenjem rezolucija koja se odnose na poštovanje etičkih načela u novinarstvu, uz prethodno obavezivanje dijela medija da objave relevantne rezolucije. Ovo će pomoći građanima koji imaju pravo na informaciju da steknu pozitivni ili negativni sud u vezi sa radom novinara i njegovim kredibilitetom.

Samo-regulaciona tijela ili mehanizmi, udruženja korisnika medija i relevantna univerzitetska odjeljenja mogu da objave svake godine istraživanja a posteriori o istini emitovane informacije o strane medija, poredeći vijesti sa Aktuelnim Činjenicama. Ovi bi koristilo kao barometar kredibiliteta što bi građani koristili kao uputstvo za etičkog novinara. Relevantni korektivni mehanizmi mogli bi simultano pomoći poboljšanju načina na koji se izvodi novinarska profesija.

(1) Rasprava u Skupštini od 1.Jula 1993. (42 sjednica) (vidi Dok.6854, izvještaj Komiteta za Kulturu, Obrazovanje, Izvještač: Gospodin Nunez Encabo). Tekst prihvaćen od Skupštine 1.Jula 1993. (42 sjednica).